

Natalia Bigus

Klasë I-III spòdleczny szkòłë

Dzél 5. Z kaszëbsczégò pòdwórka to znaczy nasze tuńce i zabawë.

Witôj Nowi Rokù, Jãdrzné jabka,
Na ten Nowi Rok žëczimë

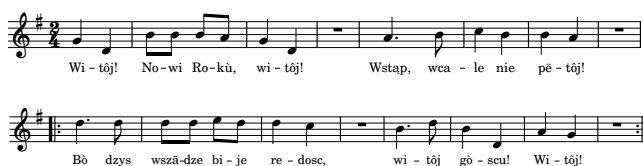
Witôj Nowi Rokù

Didakticznë pòmòce

Frantówka pt.: *Witôj Nowi Rokù* (z ksążczy Pawła Szefczy *Ulubione pieśni dziecięce z Kaszub i Kociewia*, str. 84).

Prezentacjô frantówczci pt.: *Witôj Nowi Rokù*.

Ûczniowie sedzą na swòjich mólach szcerowóny skarniama w stronã szkólnégò. Szkólny prezentëje gòdowã spiëwã.

Tekst frantówczci:

Witôj! Nowi Rokù, witôj,
wstap, wcale nie pëtôj!
Bò dzys wszãdze bije redosc,
witôj gòscu! Witôj!

Rok Nowi, jak zdrowié,
niech tu w chëczë wchòdzy!
Przëwitac, zagòscëc
Nowy Rok sã gòdzy!

Nòuka frantówczci pt.: *Witôj Nowi Rokù*.

Ûczniowie stojã szcerowóny skarniama w stronã szkólnégò i pòwtòrzają za nim słowa i melodiã spiëwczci.

Frantówka wëkònywónò je przë akòmpaniamente abò nagraniu.

Jãdrzné jabka

Didakticznë pòmòce

Przëspiëwka pt.: *Jãdrzné jabka* (ze zbiëru: *Kaszubski śpiëwnik bożonarodzeniowy* pòd redakcją Witostawë Frankòwsczi, Gdynia-Wejherowo 2017, str. 20-21).

Prezentacjô przëspiëwczci pt.: *Jãdrzné jabka*.

Ûczniowie sedzą na swòjich mólach szcerowóny skarniama w stronã szkólnégò. Szkólny prezentëje przëspiëwkã.

Tekst przëspiëwczci:

Jãdrzné jabka,
jãdrzné krëszczci,
jãdrzné žëtkò,
jãdrzné wszëtkò
na ten Nowi Rok.

Nòuka przëspiëwczci pt.: *Jãdrzné jabka*.

Ûczniowie stojã szcerowóny skarniama w stronã szkólnégò i pòwtòrzają za nim słowa i melodiã spiëwczci.

Frantówka wëkònywónò je przë akòmpaniamente abò nagraniu.

Inszenizacjô przëspiëwczci pt.: *Jãdrzné jabka*.

Ûczniowie stojã w fãkù, szcerowóny skarniama w stronã szkólnégò. Wëbróny szkòlòcë òtrëmują rekwizytë: jãkò, krëszkã i snopk zbòża. Òb czas spiëwaniò przëspiëwczci, szkòlòk trzimający pasowny rekwizyt, pòkazëje gò, a reszta ùczniów wskazëje na ten rekwizyt prawã rãkã z òtemkłą dloniã.

Na słowa „jãdrzné wszëtkò na ten Nowi Rok” wszëscë pòdnòszają rãce w górã na sztòtt lëtrë „V” (łocke prosté).

Na ten Nowi Rok žëczimë

Didakticznë pòmòce

Piesniô pt.: *Na ten Nowi Rok žëczimë* (ze zbiëru *Kaszubski śpiewnik bożonarodzeniowy* pòd redakcją Witosaławë Frankòwsczi, Gdynia-Wejherowo 2017, str. 24-25).

Prezentacjô piesni pt.: *Na ten Nowi Rok žëczimë*.

Ùczniowie sedzą na swòjich mólach sczerowóny skarniama w stronã szkólnégò.

Szkólne prezentëje spiëwã.

Tekst spiëwë:

Dobri wieczór, gòspòdarzu,
ju przëszedł czas,
bë w kòzdi chëczë mrëczòł bürczibas,
w kòzdi chëczë mrëczòł bürczibas.

Më dzys bädzemë chòdzëlë
pò cafi wsë
i wszëtczim lëdzóm dobrze žëczëlë,
i wszëtczim dobrze žëczëlë.

Gòspòdarzowi žëczimë,
më žëczimë,
žëbë zawdë pierszi bët w cafi wsë,
bë zawdë pierszi bët w cafi wsë.

Gòspòdëni më žëczimë,
žëbë dlò cór
miała fórá torfù, kaszë cafi wór,
miała fórá torfù, kaszë wór.

Nòuka piesnie pt.: *Na ten Nowi Rok žëczimë*.

Ùczniowie stojã sczerowóny skarniama w stronã szkólnégò i pòwtòrzają za nim słowa i melodiã spiëwczci.

Frantówka wëkònywónò je przë akòmpaniamente abò nagraniu.

Inscenizacjô piesnie pt.: *Na ten Nowi Rok žëczimë*.

Szkólne rozdzieliwò role:

- òsoba prowadzacò narracje w piesnie,
- gòspòdòrz – jeden ùczëń,
- gòspòdëni – jedna ùczennica,
- córca – dwie ùczennice,
- òsobë, chtërne wrãczijają torf i miech kaszë (krëpów).

Dobri wieczór, gòspòdarzu, ju przëszedł czas, bë w kòzdi chëczë mrëczòł bürczibas, w kòzdi chëczë mrëczòł bürczibas.	- szkòlòk prowadzacý narracjã spiëwò pierszã zwrotkã solo, wrãczijajacë gòspòdarzowi bürczibas, a pò wrãczeniu bürczibasu bez sztòt grają na nim,
Më dzys bädzemë chòdzëlë pò cafi wsë i wszëtczim lëdzóm dobrze žëczëlë, i wszëtczim dobrze žëczëlë.	- drëgã zwrotkã spiëwajã wszëscë, chòdzacë w kòle i trzymajacë sã za rãce,
Gòspòdarzowi žëczimë, më žëczimë, žëbë zawdë pierszi bët w cafi wsë, bë zawdë pierszi bët w cafi wsë.	- gòspòdòrz wëchòdò przed karno ùczniów, a szkòlòk prowadzacý w spiëwie narracjã pòdòwò mù rãkã i òbòje czijają głowama (tã zwrotkã spiëwajã wszëscë),
Gòspòdëni më žëczimë, žëbë dlò cór miała fórá torfù, kaszë cafi wór, miała fórá torfù, kaszë wór.	- gòspòdëni wëchòdò z còrkama przed karno ùczniów; jedna córca òd wëznaczonegò szkòlòka òtrëmùje torf, a drëgò córca òd pòstãpnégò szkòlòka miech kaszë (krëpów).

Na kùncu wszëscë twòrzã kòto, trzymajã sã za ręce i rëszno tańcëją w ritm mùzyczci.

Tłòmactenië: B. Ùgòwskò.

Natalia Bigus

instruktor i chòreògraf juniorsczich karnów w Kaszëbsczim Karnie Spiëwù i Tuńca „Sierakowice” ze Serakòjc. Jakno mùzyk i instruktor tuńca specjalizëje sã w pòlszczi lëdowi temacie, le przede wszëtczim w ùkòchónëch Kaszëbach. Szkòlnò ritmiczi a sztòlëniò slëchù.

Nòstarszé kaszëbsczé prawò

W „Naji Ùczbie” dosc tëli bëto ju rzekłé ò tim, jak wëdzrza prawò dzysdnia, mòze równak je wòrt kask sã copnąc i wëwiedzec sã, jak wëdzrzało gwësne kaszëbsczé prawò przòdë? Ròczimë do wëzwëskaniò czwiczeniów spartãczonëch z kaszëbsczim lëdowim prawã i prawnym zwëkã na Kaszëbach. Òb czas wëfùlowiwaniò zadaniów pòmòcã mdã Cë przede wszëtczim: *Słownik gwar kaszubskich na tle kultury ludowej*, B. Sëchtë, a téz ùsadzony na jegò spòdlim bez J. Trédra dokòz *Kaszubi. Wierzenia i twòrczòść. Ze Słownika Sychty*, do chtërnëch wëzwëskaniò serdeczno zachãcywómë. Czej temat historie prawa mdze sã Wama widzòt, pòstãpnym razã mòzëmë rëgnãc w jesz dalszã rëzã – do rziuszczégò prawa.

1. Na spòdlim dónégò niżi tekstu, dòj òdpòwiesc na pitania.

Lëdowé prawò miòt bë rozmiec jakno wësztòconé niepisóné prawne normë, długò i tim samym spòsobã wëkònywóné w apriòricznym przeswiòdczenim, że sã òne pòwszechnorzyszãcym prawã. Pòwstòwò òno bez przëjãcë za prawnã normã pòwszédno znónégò zwëkù, jaczi nalòzł spòlëznowé ùwòżanié, tak tej nie pòchòdò z nadaniégò, le je sztòtòwóné w spòlëznach bez całë stala. W taczim znaczenim lëdowé prawò, rozmiòné jakno zaòstałi lëdowi zwëk ò normatiwnëch znankach, mòze kwalifikòwac jakno kaszëbsczé zwëczajowé prawò.

Je wiedzec, że nié kòzdi zwëk mòze bëc traktowóny w kategòrie lëdowégò prawa. Taczé zakwalifikòwanié wëmògò równoczasnégò wëfùlowaniò bënëmnì dwòch znanków: (F. Studniczi, 1949), bëtnowi – fakticznégò przestrzëganiò, a téz bënëwi – przëkònanie ò prawnoscë (normatiwnoscë) przestrzëgónëch normów.

W kaszëbsczim jãzëkù prawò mòze bëc rozmiòné na trzë spòsobë: pò pierszë jakno ùprawniénie (np. *miéc prawò do czegòs, domãgac sã swòjich prawów*), pò drëdzë jakno òglowizna prawów (np. *procëm prawa jesmë wszët-cë równy, pierwi bëtë òstré prawa*) i kùreszce jakno proces w sãdze (np. *jic w prawò, w prawie sedzec (= procesowac sã), to przëszło do prawa, przëgrac prawò*).

1) Lëdowé prawò

- mùsi bëc jistné na całëch Kaszëbach;
- mòze sã jinaczëc midzë dzëlama Kaszëbsczì;
- nigdë nie je zrzeszoné z geògraficznym rëmã.

2) Proces pòwstòwaniò lëdowégò prawa:

- je òdgòrnym ùstawòdawczim procesã prowadzonym bez lëdowé wëszejnë;
- tej-sej mòze bëc òdgòrnym procesã;
- nigdë nie je òdgòrnym procesã – wiedno sztòt-tëje sã przez długé lata.

- Zwëk mòze bëc ùznóny za stëchajãcy do lëdowégò prawa, czej:
 - równoczasno wëfùlowiwò bënëwã i bëtnowã znankã;
 - wëfùlowiwò bëtnowã znankã;
 - wëfùlowiwò bënëwã znankã.
- Lëdowé prawò:
 - mòze bëc kwalifikòwóné jakno zwëczajowé prawò;
 - nigdë nie je òrtã zwëczajowégò prawa;
 - w strzëdnëch wiekach nie bëto òrtã prawa.
- Słowò „prawò” w kaszëbiznie:
 - mò blòs jedno znaczenié;
 - nie fùnkcionëje;
 - mòze bëc rozmiòné na czile spòsobów, jistno jak w łączënie.

Òdpòwiescë: 1B, 2C, 3A, 4A, 5C.

2. Pòłączë prawã stronã z lewã tak, zebë pòwstałë z nich kaszëbsczé rzeklënë ò prawie i zrzeszoné z prawã.

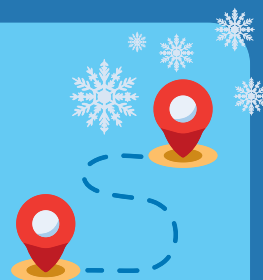
1. Kòcé prawò	A. a mùcha ùwiãznie.
2. Dze nick ni ma,	B. tam je bezprawié.
3. Dze za wiele prawa	C. kòzdi prosòk równé mò prawa.
4. Prawò je jak pajiczëzna: bãk sã przëbije,	D. je na wsë/bùten.
5. Stòt	E. mò swòje prawò.
6. Przë kùmie	F. je tak dobri, jak prawò.
7. Jò nie tracã,	G. le prawò tracy.
8. Zwëczòj	H. tam cësòz (król) prawò tracy.

Òdpòwiescë: 1D, 2H, 3B, 4A, 5E, 6C, 7G, 8F.

KASZĚBSKÔ WANOGA

NAPISZĚ PLAN SZTĚRĚDNIOWI WANODZI PÒ CAŁĚCH KASZĚBACH (NORDOWĚCH, STRZĚDNĚCH, PÒŁNIOWĚCH I ZÓPADNĚCH). NALEZĚ W INTERNECE A JINSZICH ZDRZÓDLACH WIADŁA Ò CEKAWĚCH MÔLACH I ZAJMACH, W JACZICH MÒZETA Z DRĚCHAMA WZĄC ÛDZĚŁ (WARKÒWNIE, ÛCZBĚ, WĚSTÔWCZI). ZAPISZĚ JE NA KÔRCE WANODZI.

4 DNI

Dzěn 1: Trzěgard, Pùck, Hěł

→

→

→

Dzěn 2: Kartuzě, Swiõnowò, Chmielno

→

→

→

Dzěn 3: Chònice, Brusě, Wdzydze, Kòscierzna

→

→

→

Dzěn 4: Stěpsk, Klěczy, Swòtowò

→

→

→

Aùtor: Òłga Kùklińskò
Kòrta pròcě wěkònonò w programie Canva

ROK I JEGÒ CZWÒRO DZECY

JIDZE ZÈMA

Trzë zëmòwé miesące

Zëmòwò pògòda

Zëmòwé òbleczenié

Zëmòwé spòrtë

Chto spi òb zëmã?

Zëmòwé wërazënia

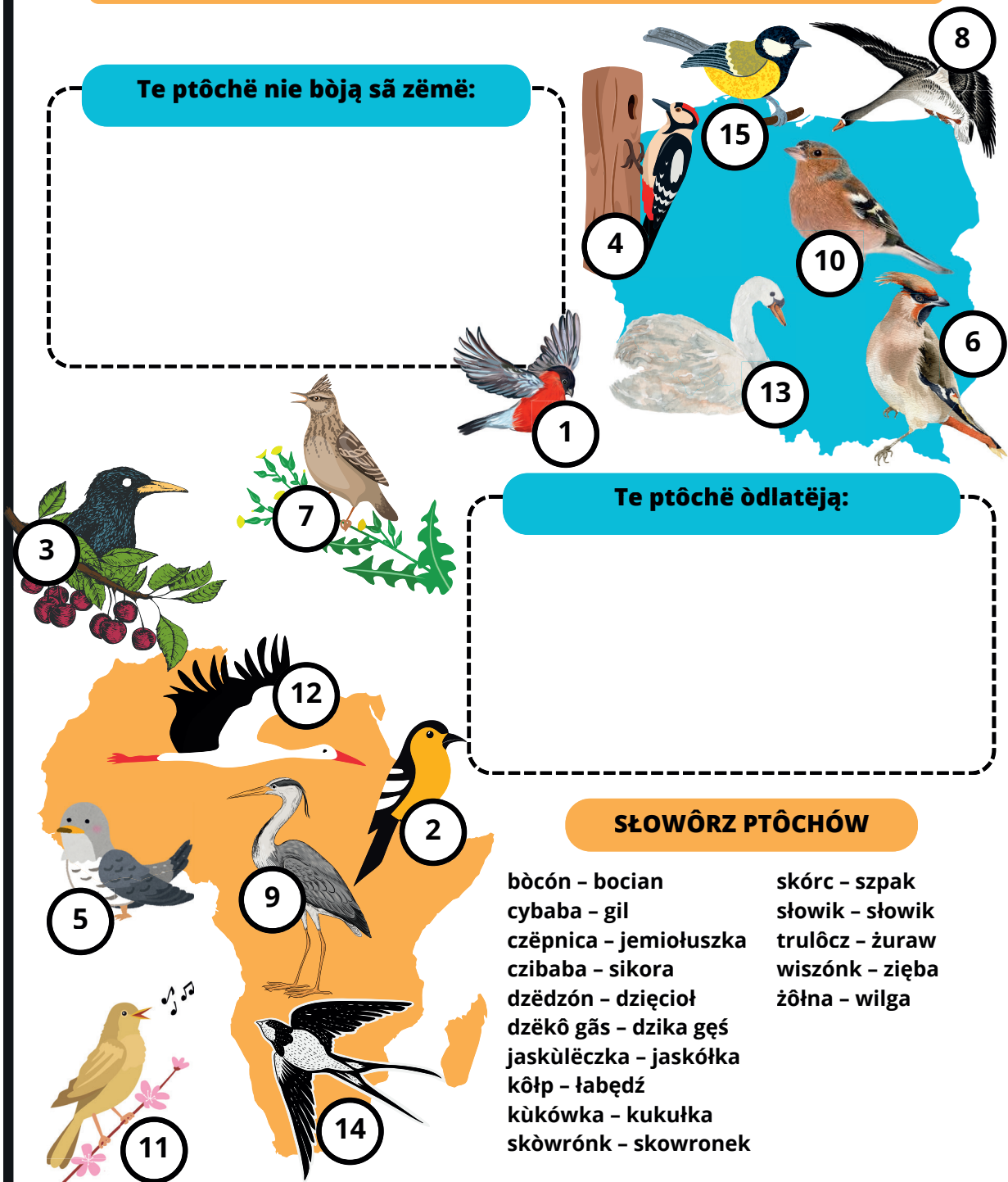
MÓJ ZÈMÒWI KRÔJMALÈNK

biòli pùch, bòbslej, chaja, copel, cëskanié snieżónków, deka, gòdnik, gromicznik, gròd, hokej na lodze, jazda na: miechù, pùrgach, sónkach, szrëcach; jéz, kabòt, kùling, kùrzatwa, lawina, mélc, miedwiédz, mróz, naùsznice, ògniszczë, òrzesznica, plësk, rãkawice, robienié òrzelków, saniówka, sniegòwé kùgle, sniegòwi plùg, snieżawa, snieżélc, snieżówka, sónkówanié, stëcznik, stréfle, swiécy słuńce, szãtopiérz, szal, wëmëc w sniegù, zëmno, zëmòwò szpacéra, zyb

JIDZE ZËMA ZËMÒWÉ PTÔCHË

Jaczé ptôchë òdlatëją na zëmã, a jaczé òstôwają?

Te ptôchë nie bòją sã zëmë:

Te ptôchë òdlatëją:

SŁOWÔRZ PTÔCHÓW

bòcón - bocian
cybaba - gil
czëpnica - jemiołuszka
czibaba - sikora
dzëdzón - dzięcioł
dzëkò gãs - dzika gës
jaskùlëczka - jaskółka
kòłp - łabędź
kùkówka - kukułka
skòwronk - skowronek

skórc - szpak
słowik - słowik
trulôcz - żuraw
wiszónk - zięba
zòłna - wilga

ZĚMÒWI

ALFABÉT

NAPISZĚ „ZĚMÒWÉ” WĚRAZĚ
(SPARŁĄCZONÉ Z ZĚMĄ) NA KÒZDĄ LĚTRĂ

A **J** **R**

B **K** **S**

C **L** **T**

D **Ł** **U**

E **M** **Ù**

F **N** **W**

G **O** **Z**

H **Ó** **Ż**

I **P**

Kôrtě prôcě ze starnów VI-VIII sã
autorstwa Martě Joaně Maszotě.